

Rok Smrdelj

Katja Perat: *Davek na dodano vrednost.*

Ljubljana: LUD Literatura (Zbirka Prišleki), 2014.

Pesmi v drugi pesniški zbirki Katje Perat so obložene z metafikcijo, zavedajo se pogojev lastnega nastanka, vrednotijo same sebe in ves čas opozarjajo na razdaljo med sabo in bralcem. Trudijo se razbremeniti zahtev, ki jih pred avtorje in bralce postavlja literatura, poskušajo biti sproščene, vendar ne tako, da kriterijev dobre literature ne bi izpolnjevale, temveč tako, da s prstom kažejo nanje, da jih razgaljene postavljajo pred nas. Umikajo se lepoti, odstraniti hočejo nakit, ki ga umetnost običajno nadeva svetu, odmikajo se do točke, v kateri se izrisuje pristna, banalna vsakodnevnost, kjer je lepota povsem avtonomna kategorija, ki je predmet sam zase in ne nujno barva, s katero bi morali umetniki pleskati svet.

Zato svet v poeziji Katje Perat ne premore svetlih odtenkov. Svet, na nekem mestu poimenovan krščanski Zahod, je razmajan od negotovosti, drobi se in razpada na prafaktorje, podobno kot razpada Evropa v Kosovoelovih pesmih, vendar brez patosa, brez opozoril, očitkov, groženj in klicajev. Razpada med stoičnimi ljudmi, katerih misli so uperjene v popolnoma druge skrbi, denimo v denacionalizacijski postopek ali v čiščenje zaraščene hiše. Razpada počasi in tiho. Razpada zato, ker sta smrt in uničenje poleg plačevanja davkov edini gotovosti. Sta pojavnosti, ki ju ljudje pogosto povezujemo z žalostjo, grozo, strahom in obupom. Kajti težko se je sprijazniti, da je smrt najbolj gotova stvar na svetu. Davki že dolgo ne več, vsaj za najbogatejše ne. Še težje je sprejeti, da tudi naša civilizacija ne bo večna. A poezija Katje Perat vse to sprejema. Zanja je značilna teleološka nota, po kateri ima vse skupen cilj – destrukcijo. O njej govori mirno in sprijaznjeno, v slogu, očiščenem slehernega sentimenta, posutim z nekaj cinizma in ironije.

Dvojica cinizem-ironija je značilna tudi za druge tematske kategorije in postopke v pesniški zbirki. Na primer za metafikcijo, ki odlično učinkuje v pesmi *Povabilo na ples* z izrazito dvodelno strukturo. Prvi del bi lahko

imenovali pojasnilo (ali morda opravičilo?) bralcu. V njem nam avtorica daje vedeti, da se zaveda, da zagotovo “obstaja velika književnost, [...] ki zadošča svojim notranjim kriterijem / in služi navzven, / ki dvomi in upa / in z vsem, kar izjavlja, / prispeva k zgodovini.” Zaveda se, da najbrž “obstaja čudovita metafora, [...] ki zna z eno potezo predstaviti lepoto dogodka”. Predvsem pa se zaveda, da zagotovo obstaja nekdo, ki jo bo pripravljen ustvariti. Bralec meri na avtorico zbirke, a ona mu nonšalantno pojasni: “Nikar ne obupajte, / samo ne računajte name.” Verz je seveda ironičen, kajti računamo lahko prav nanjo in na vse ostale dobre pesnike in pesnice. Ko Katja Perat govori o zakonitostih dobre književnosti in močnih metaforah, ko jih opredeljuje in opisuje, jih spotoma tudi ustvarja. Njen jezik je čist, a na mnogih mestih metaforičen in dovolj kompleksen, da je zmožen nositi resna pesniška sporočila. Zmožen je ustvarjati dobro poezijo.

Zmožen je srečnih koncev. V drugem delu pesmi neko dekle nekoga prime za roko in z njim zpleše. “V tej pesmi je nekdo srečen / in vse ostalo / se zdi popolnoma odveč.” V tej in v drugih pesmih se metafikcija kaže kot neposreden komentar pesemskega dogodka. Vsebina se zaveda, da je znotraj pesmi, da je objekt umetniške obdelave, in komentar se zaveda, da opravlja delež, ki je običajno namenjen bralcu. Ki pa zaradi tega ni prikrajšan. Nasprotno. Zaradi tega se zabava, med branjem je sproščen. Tudi takrat, ko vsebina skoraj ponikne. Na primer v zadnji, najdaljši pesmi z naslovom *Pesem s posvetilom*, ki je oblikovana kot niz vprašanj, naslovljenih na avtorico in bralce, nanašajo pa se na pesem. V njej metafikcija doseže vrh. Nekaj primerov: “Sprašujem se, koliko bralcev meni, / da je pisati tovrstno poezijo samoljubno, / koliko bralcev meni, / da pisati tovrstno poezijo ni umetniško, / in koliko bralcev meni, / da bi zmogli tovrstno poezijo pisati tudi sami. [...] [K]oliko ljudi je izgubilo interes in te pesmi ne bo prebralo do konca[.]” Avtorica ne pozabi niti na literarno vedo: “[K]oliko ljudi meni, da moje zasebno življenje / za razumevanje te pesmi ni pomembno, / koliko ljudi meni, / da sta lirski subjekt in empirični avtor dve različni osebi, [...] koliko ljudi se sprašuje, / katere druge pesmi so vplivale na to pesem[.]” Avtorica odgovorov verjetno ne pričakuje niti je ne zanima, kakšni so. Vprašanja v pesmi se posmehujejo načinu razumevanja literarnega besedila, ki ima temelje v pozitivizmu; lahko bi ga imenovali tudi *šolsko*, saj je še vedno prisotno v osnovnih in srednjih šolah, včasih celo na fakultetah. Takšna vprašanja za razumevanje katere koli pesmi načeloma niso pomembna. Še posebej ne za tiste, ki ne sledijo metafikcijskim postopkom.

In teh je v zbirki kar nekaj. Najbolj izvirne so v ciklusu *Sedem*, ki je sestavljen iz sedmih pesmi, naslovljenih po sedmih smrtnih grehah, ki jih je

v krščanstvo vpeljal papež Gregor Veliki v 6. stoletju. Vsaka pesem lapidarno povzame en smrtni greh: napuh, pohlep, pohoto, jezo, požrešnost, zavist in lenobo. Izvirnost ciklusa izhaja iz spoznanja, da so tako imenovani grehi posledica nevzdržnih zahtev sveta, kjer se je nemogoče ravnodušno ukloniti resničnosti, ki vzbuja ogorčenje in jezo. "Resničnost nam je izročena / kot skrhan izdelek iz rok rokodelca, / ki ni dobro vedel, kaj dela. / Ko počī, / odgovorita obup, / ki kazi naše moralne poteze, / in brezzobo ogorčenje, / ki ne pristaja na svet in njegove pogoje, / a ne more nič zoper njih." Jeza se kaže kot najmanj obsojanja vredna človeška lastnost, ki je prikazana brez moralističnih tonov. Tako kot ostali grehi, pri katerih je bolj kot sodba pomemben kontekst, v katerem jih srečujemo.

O ostalih pesmih v zbirki bi težko zapisali kar koli splošnega in sintetičnega. Nekateri so vpeti v večerni ali nočni ambient, prisotno je drevje, obteženo z listjem ali dežjem, lačni krapi hlastajo v ribniku, v drugi je popoldan podoben zatonu srednjega veka, zidovi se utapljujejo v mraku, v tretji je cesarstvo v zatonu, kjer oddaljena, nenaseljena mesta obsijuje zahajajoče sonce, v četrti je ljubezen podobna lomu svetlobe, zato ne vzdrži ...

Poezija Katje Perat je, kot že rečeno, teleološka. V njej je vse usmerjeno k skupnemu cilju, ki tako ali drugače predstavlja konec.